

1.

Danas je sahrana mog muža. Sedim sama u sobi na spratu dok njega pola Londona prati do groba.

Valjda bi trebalo da budem ljuta. Kiti je bila ljuta *umesto* mene. Šetala je po kući kao luda. *Nisu mogli da te spreče*, neprestano je govorila. *Ne bi se usudili da te odbiju – ne njegovu udovicu*. I naravno da je u pravu. Da sam se pojavila, bili bi primorani da me prihvate, da škrguću zubima i trpe ono što ih je snašlo. Ali zaista ne bih podnela da moram da paradiram pred njima, da sedim u crnoj haljini u crnoj kočiji i slušam prigušeni topot kopita i bolan plač hiljade ljudi. A najmanje bih mogla podneti da vidim Alfreda u tom groznom sanduku. Čak i danas, ne mogu da verujem da više nikad neće napraviti smešnu grimasu, neumereno se smeјati nekoј šali ili galamiti u svom poznatom šaljivom stilu.

Pokušala sam da budem vesela. Sedela sam za klavirom u svom najsvetliјem ogrtaču i svirala *Mornareve gajde* dok me prsti nisu zaboјeli. I plakala sam, glasno i dugo, ali ne mogu dozvoliti da me Kiti vidi kako plačem. Ona će uskoro doći, sigurna sam. A kad bude ovde, biće mi potrebna sva snaga.

Konačno, začulo se zvono i, posle nekoliko sekundi, Kiti se obrela u sobi. Na licu je imala ogroman crni veo, dok su se metri teškog šlepa vukli iza nje, a crni biseri bleštali na sve strane. „O, trebalo je da budeš tamo, mama!“, uzvikuje i grli me tako snažno da mi je gotovo izbacila Džipa iz krila. „Potpuno je *nepodnošljivo* što nisi došla.“

Tapšem je po delovima tela koje mogu da napipam ispod naslaga krepa i muslina. Pokušavam da je umirim, iako sam, sad kad

je ona tu – toliko napeta i ophrvana tugom – sve samo ne mirna. Srce mi preskače i lupa kao ludo. Bojim se onoga što ima da mi kaže, ali odavno mi je jasno da je nju nemoguće zaustaviti. Gotovo da će i mene zadaviti. Steže me jako, a njen veo mi je preko usta. „Molim te, Kiti“, dahćem. „Ustani – ili ćeš nas obe ugušiti! Sedi i sve mi ispričaj.“

Ona ustaje i počinje da skida rukavice. „Da sednem! *Da sednem?* Kako mogu *da sednem* posle svega? Oh, on kao da je to namerno uradio!“

„Ko? Tvoj otac? Šta je on mogao da uradi?“ Ali ne bi me iznenadilo da je napravio neki kaos. Alfred je oduvek mrzeo sahrane, pa ne bi bilo čudno ni da je upropastio svoju sopstvenu. Ma da ne vidim kako bi čak i *on* uspeo da izvede tako nešto iz groba.

„Za sve je on kriv! Oh, mama!“ Baca zgužvane rukavice na sto. „Kao da nije bilo dovoljno što smo svih ovih godina morali da delimo svaki delić njega s njegovom čitalačkom publikom, ne, morali su čak i danas da budu u centru pažnje, kao da su im otrgli *njihovog* oca ili *njihovog* sina!“ Podiže veo, otkrivajući crvene oči i obraze naduvene od plača. „O, ne mogu to da podnesem!“

Znači, krivi njegove čitaoce. To nije ništa novo. „Oh, Kiti“, kažem. „Teško je, znam, ali moraš i njima dozvoliti trenutak tu govovanja.“

„Zar moram? Stvarno, mama, moram li?“ Vadi maramicu. Svilen je, oivičena čipkom i moram pomisliti kako je sigurno potrošila sav novac iz kućnog budžeta na tu raskoš. Oči briše grubo kao da želi da ih iskopa. „Čovek bi, je li, očekivao, da će mu, nakon što im je *svakog* dana svog života davao *svaku* kap svoje krvi, barem na kraju dati malo mira i dostojanstva?“

„Pa, zar nisu?“ Krv mi se ledi. Kroz glavu mi prolaze razne groteskne slike. „Za ime boga, dete, šta su uradili?“

„Ponašali su se kao ludaci, mama.“ Ljutito obilazi stilski stočić, skoro ga oborivši. „Bilo je *nepodnošljivo*.“

Ne razumem. Čak ni njegovi najciničniji neprijatelji ne bi mu uskratili dostojanstven pogreb. „Kao ludaci?“, kažem. „Zar zaista nisu iskazali nimalo poštovanja?“

Ona zastaje i nevoljno sleže ramenima. „Pa, pretpostavljam da *jesu*, u početku. Čak sam pomislila kako su strpljivi: muškarci, žene i deca stajali su u redovima iako je satima padala kiša. Svi nepomični i nemi, nije se čulo ništa osim kloparanja točkova kočija i šuštanja, uzdaha i skidanja šešira. Ali dok smo se udaljavali od parka, dotrčao je neki očajnik i počeo da vuče konje za glavu, vičući: 'Ne! Ne! Ne ostavljaj nas!' A onda, kao da je pukla brana, gomila se pretvorila u vodenu bujicu koja teče na sve strane. Bilo je strašno, mama! Konji su se propinjali dok je sve praštalo. Pomislila sam da ćemo se prevrnuti i da će nas masa pregaziti. Da će nas pregaziti njegovi vlastiti čitaoci na njegovoj vlastitoj sahrani – to bi baš bilo zgodno!“ Zuri po sobi, kao da izaziva nameštaj da joj protivreči.

Znači, to je sve. Samo preterana reakcija ljudi. Ali ona nije navikla na to, naravno. Ona nije morala toliko godina da prolazi kroz špalir podivljale mase u Americi, kad sam morala grčevito da držim Alfreda za ruku dok se probijao između njih, smeškajući se kao da to što te razvlače stranci koji misle da im pripadaš i dušom i telom nije ništa strašno. „Sirota Kiti“, kažem. „Baš ti je bilo grozno! A ipak, žarko si želela da i ja budem tamo. Mislim da to nije naročito lepo od tebe.“

Čini se da je to protumačila kao prekor. „Ali to je bilo tvoje *pravo*, mama“, kaže, glasno šmrčući. „Trebalo je da insistiraš. To je stvar principa. Nije trebalo da dozvoliš da Sisi i ostale ponovo pobede.“

„O, mene ne zanimaju pobede i porazi“, odgovaram – iako, dok mi te reči prelaze preko usana, znam da to nije potpuno tačno. Nekada sam bila spremna da pobedim po svaku cenu, posebno svoju ponosnu i lepu sestru. Ali sada je prekasno i nikakvo Kitino iskaljivanje besa neće ama baš ništa značiti. I ako sam ostavši kod kuće izbegla da budem prevrnuta i izgazena, mogu samo da budem zadovoljna.

Posmatram njenu raskošnu haljinu, njen ekstravagantni šlep, kilometre vezenih bisera i njen veoma lep, dugačak veo. Samo blato na rubu haljine kvari gotovo scenski efekat: „Ali ne čini se da si povređena, Kiti. Nije valjda uzbuđenje čitalaca bilo *toliko* strašno?“

„Misliš da preterujem?“ , uzvikuje, bacajući se u fotelju pored kamina. „Dobro, pitaj Majkla. Bio je u kočiji s Alfijem i sa mnogom. Da nije čvrsto držao kvaku, ispali bismo na pločnik! A da se ja nisam držala za zavese, razbila bih glavu o prozore ili bih pala na pod! Bilo je takvo *talasanje* ispred nas da se ne bih iznenadila da su dotakli i sâm kovčeg.“ Prkosno briše nos. „Onda bi stvarno pripao svojoj blagoslovenoj publici!“

Pogađa me njena muka, ali želim i da se nasmejem. A zamišljam i Alfreda kako zabacuje glavu i urnebesno se smeje. Ali sirota Kiti vidi samo nepoštovanje. „Sigurna sam da nisu imali nameru da te uplaše, Kiti“, kažem. „Samo su izražavali tugu.“

„Tugu? Onda je to neka čudna vrsta tuge! Više je ličilo na – o, ne znam, kao da su oni nekakvi divljaci, a mi neka vrsta *bogova*. Na Pikadiliju su doslovno zasipali kočije cvećem. Na uglu Pal Mala ponavljali su mu ime kao u pojanju i stiskali njegove knjige na srca kao da su svete ikone. Gospođe su padale u nesvest i na desetine njih su morali da odnesu. Gospoda su gubila šešire i rukavice, čak i čizme.“ Žestoko vrti glavom.

Smeškam se u sebi: propalice i džeparoši sigurno su zadovoljno trljali ruke.

„Oh, ne znam kako su se drznuli – da oni kukaju i jecaju kao da su udovice – a njegova prava udovica čak nije ni bila prisutna!“ Naginje se i džara vatru, mašući dugačkim žaračem kao da želi da probode sav ugalj. Sva je obuzeta besom; ali ja vidim da je očigledno uživala u tom dramatičnom danu. Zašto je inače tako bogato doterana u odeći i s nakitom koji simbolizuju tugu, u teškoj crnini za koju zna koliko ju je on mrzeo?

„Nije važno“, kažem, otimajući joj žarač iz ruku. „Sahrana i nije bila za mene, nego za njih. A i videla si koliko su ga voleli.“

Okreće se prema meni. „Samo zato što ga nisu *poznavali*. Toliko puta sam pozelela da otvorim prozor kočije i doviknem im da je bio surov, *surov* čovek. Surov prema svojoj ženi i surov prema svojoj deci! A ti sediš ovde tako mirna i pitoma! Zar nisi *ljuta* zbog načina na koji te je iskoristio? Zar ne želiš da zaurlaš do neba zbog tolike nepravde?“ Čini se kao da će podići glavu i

sama zaurlati, ali ustaje i počinje da šetka stazom između kamina i vrata, a šlep joj se zakačinje za nožice fotelje i sofe dok skreće.

Znala sam da će mi se rugati sa zadovoljstvom. To je njena stalna tema. Jer, sam bog zna, bila sam ljuta i ljubomorna i sažaljivala sam samu sebe. Ali takva osećanja se sama sobom hrane. Nije Alfred kriv što se nešto dogodilo onako kako se dogodilo. „Ne želim da govorim loše o njemu“, kažem. „A verujem da nećeš ni *ti*. Posebno ne danas.“

„Pa“, kaže zajedljivo, „to ne mogu da ti obećam. Ipak je veliko olakšanje osloboditi ga se. Možda neću moći da se uzdržim.“

„Kako to misliš – *osloboditi*?“

„Ne pravi se da ne znaš na šta mislim! Nemoj mi reći da i ti ne misliš isto – kad znaš da nećemo morati da se priklanjamo njegovom mišljenju o svakoj bogovetnoj stvari! Zar te to ne ispunjava predivnim osećajem slobode?“ Teatralno širi ruke, dok niska bisera na njenom prsluku skladno treperi. „Kad pomislim na sve što sam morala da istrpim, skoro da mi je drago što je mrtav.“

Ne mogu da izdržim da je slušam kako govori to, iako znam da ne misli ozbiljno. „Kakva besmislica!“ kažem. „Ne bi ovako plakala da ti je drago. I ne bi bila ni približno toliko ljuta. Tvoj otac je bio divan čovek – jedan od najdivnijih ljudi na svetu – i ti to znaš.“

„O, da, znam. Svi to znamo. Nismo mogli da pobegnemo od *Jednog Jedinog, Iskreno Vašeg, Jedinstvenog Velikana*.“

Možda govori podrugljivo, ali osećam kako mi suze naviru kad čujem te poznate nadimke i ponovo vidim pred sobom njegovo nasmevano lice. Ali moram da ostanem smirena. Siroto dete je loše prošlo. Hladno joj je, blatnjava je i moram da se pobrinem za nju. Guram poslužavnik s čajem. „Uzmi malo čaja da se ugriješ, mila. Uzmi i parče torte. Gospođa Vilson ju je jutros donela, veoma je sveža.“

Okleva. Hrana je uvek dovodi u iskušenje. Skida šešir i veo, briše nos svilenom maramicom i sipa sebi malo čaja. Udobno se smešta na omiljenu hoklicu pored moje fotelje. Posle izvesnog vremena, kad ju je vatra ugrijala, ponovo progovara. Sad je malo smirenija. „Sve radnje su zatvorene ranije, znaš. Na mnogima

su bili i crni zastori. I svuda usput roletne su bile spuštene. Svi muškarci koje sam videla nosili su flor.“ Proteže se da uzme parče torte.

„Znaš, on *jeste bio* Veliki Čovek, Kiti. Trebalo bi da budeš ponosna na njega.“

Ne odgovara. Ali ja znam da je ponosna na njega. Kiti mu je bila omiljeno dete. Žvaće tortu. „I šta ćeš sada da radiš, mama?“

„Da radim? Kako to misliš?“ Užasnuta sam. Oduvek sam mrzela promene, a ova poslednja nedelja donela ih je i previše. Mislim da mi ne bi godilo još promena.

„Pa, pretpostavljam da nećeš ostati zatvorena u ovim sumornim sobama. To baš ne priliči udovici tako *Velikog Čoveka*.“

„A šta ti predlažeš da radim? Da se preselim kod tebe i Ogastasa?“

Prestaje da jede i crveni. „Pa, naravno da bi mogla. Uvek si dobrodošla. Ali nisam na to mislila...“

Ne, nije bilo fer od mene da to kažem. Misli da ne znam kako se Ogastas ponaša prema njoj. Nema ga po ceo dan, a ponekad i do duboko u noć. Ne bi želela da budem svedok njegovog zanemarivanja.

„Samo mislim da si sada nezavisnija. Ne moraš da razmišljaš da li će Njegova Veličina da se složi s onim što radiš. Sve ovo je“, širi ruke kao prava indijska boginja, „ono što je *on* želeo, ono što je *on* smatrao podesnim. Svaka bogovetna fotelja, svaki jastuk, svaki tanjir i šolja i svaki stalak za tortu! Sada možeš da radiš šta god hoćeš. Mogla bi da uzmeš i kućicu na selu. Možda da se vratiš u Čizvik? Tamo bi ti više prijao vazduh. A ja bih mogla da ti dolazim u posetu.“

„Meni sasvim odgovara vazduh i ovde gde jesam, hvala ti, Kiti.“ Posmatram oko sebe, zavese od crvenog pliša, jednostavne, staromodne fotelje, turski ćilim, klavir od orahovine. I po hiljaditi put sam zahvalna na tome što je imao izuzetan poriv da drugima obezbedi udobnost. Međutim, trzam se kad ugledam svoje note na klaviru. Stranica je još otvorena na *Mornarevim gajdama* i osećam njegovu ruku, čvrsto oko mog struka, dok me vratolomnom brzinom okreće po dnevnoj sobi mojih roditelja. „Mislim da se

nikad neću odseliti odavde“, kažem joj. „Sviđa mi se ovde, a i navikla sam. Naprotiv, čini me srećnom kad znam da je on sam odabrao 'svaku fotelju i jastuk i stalak za tortu.“

„Dao ti je sve svoje stvari koje mu nisu bile potrebne“, uzvraća. „Zašto bar jednom ne priznaš istinu?“

„Istinu?“ Gledam je u oči i uzdišem. „Misliš, naravno, da bi trebalo da se složim s *tobom*?“

„Ne obavezno.“ Zabacuje glavu, a crne rese oko njenih ušiju igraju mrtvačko kolo. „Ali sad kad ga više nema, ne moraš da mu budeš lojalna. Sad sve možeš da priznaš.“

„Šta da priznam, draga Kiti?“ O tome smo razgovarale toliko puta.

„O, mama! Da priznaš da ti nije pružio ništa osim velike tuđe. I, naravno, dece“, dodaje zajedljivo.

To ne želim da dozvolim. „Ako sam u životu i bila tužna – a sam bog zna da jesam – za to nije bio kriv tvoj otac. Dao mi je sve što sam cenila. Ako nekoga treba kriviti – krive su okolnosti.“

Kiti zuri u mene. „Okolnosti? O, naravno“, kaže, gužvajući maramicu žustrim pokretima nežnih, živahnih prstiju. „*Jedan Jedini* ne može da pogreši. *Iskreno Vaš* zauvek ostaje van svake kritike.“

Hoće da me izazove. Ali ja je poznajem, i neću joj dozvoliti da me uvuče u svađu. „Možeš se praviti da imaš loše mišljenje o njemu, Kiti, ali on je meni uvek iskazivao dužno poštovanje: imam ovaj udoban stan u lepom delu grada, a gospođa Vilson se brine o meni – i Džip mi pravi društvo.“ Džip laje, kao da hoće da potvrdi. Star je i debeo, kao i ja, ali još je nežan. Smejem se i milujem ga po njušci.

Kiti neće ni da čuje. „Dao ti je *jadan* stan u *jadnom* delu grada. S jednim slugom i bez kočija – i psa gadne naravi. Baš divno!“ Skače sa stoličice, ali zaboravlja težinu šlepa i zanosi se udarajući u masku kamina, zbog čega žarači zveckaju jedan o drugi.

Želim da se nasmešim, ali moram da se uzdržim. Kiti ne trpi da joj se neko smeje, kao mačka. „Gospođa Vilson mi kuva i čisti“, kažem. „Ne treba mi ništa više.“

„Ali ti nikad ne izlaziš. Živiš kao pustinjač. Ili kao duh iz prošlosti koji luta mračnim sobama. Možda očekuješ da se on pojavi?“ Kiti otresa ugljenu prašinu sa suknje i okreće se da sipa još malo čaja.

„Uopšte nisam pustinjač. Viđam *tebe*. Viđam O'Rurka.“

„Majkla? O, ali on je mršav, star i nezanimljiv! Danas je izgledao kao *kostur u odelu*. Čovek bi pomislio da je leš koji je ustao iz sanduka!“

„Kiti! Kako možeš tako nešto da kažeš?“ (Ali smešim se u sebi; Kiti je uvek tako sklona zlobi.) „Da nije Majkla, ne znam šta bih radila poslednjih deset godina.“

„Ne znaš? Ne znam šta je učinio za tebe, osim što je bio dvoličan sve vreme!“

„Dvoličan?“ Sada sam pomalo ljuta na nju. „Zašto to stalno govoriš? On me je u svemu zastupao kod tvog oca: u pitanjima zakupnine, računa, rublja...“

Koluta očima.

„I uvek je bio pouzdan kad su knjige u pitanju. Svako novo izdanje donosio mi je pravo iz štamparije.“

„Stvarno?“ Gleda me tupo.

„Da, mislim da sam prva osoba u Londonu koja ima priliku da ih vidi.“ Skrećem pogled na tamnocrveni niz Alfredovih romana u ormanu na drugom kraju sobe, od kojih su neki toliko ofucani da se skoro raspadaju. „Još čitam po jedno poglavlje svaki dan, znaš, Kiti. A kad završim jednu knjigu, započinjem sledeću. A kad ih sve pročitam, počinjem iz početka. Kad čitam, mogu da čujem tvog oca kako razgovara sa mnom, kao da je tu. Kad bi uleteo u dnevnu sobu, s perom u ruci: *Šta misliš o ovome, Dodo? Da li ti je smešno?*“

„Ili ti dođe da zaplačeš?“ Kiti stoji pored maske kamina i kašnjava je čizmom.

„Stvarno“, kažem. „On je bio gospodar svih osećanja. To sam znala od prvog trenutka kad smo se upoznali.“

Dok to govorim, vidim sve. Svoju spavaću sobu, s prozorom koji se otvara prema bašti, prijatno vreme, miris ljiljana. Spušta se mrak dok stojim i ćutke slažem čaršave i jastučnice. Potpuno

sam zadovoljna. Svaki dan je spokojan, pun porodične ljubavi. Svake večeri sam sigurna da će tata doći kući tačno u sedam i jednako sigurna da će moje dve mlađe sestre dotrčati da ga pozdrave, otimajući mu štap i šešir iz ruku i terajući da ga da sedne na stolicu dok one brbljaju o svojim časovima, igrama i o onome što su videle u šetnji.

U to vreme smo, u letnje večeri, imali običaj da sedimo u bašti pre večere. A posle obeda, tata bi nam čitao u radnoj sobi, ili bismo se okupili oko klavira da pevamo, pre nego što bi Alis i Sisi poslali na spavanje. Zato nisam imala razloga da mislim kako će baš to majsko veče biti drugačije. Ili sam bar mislila da neće biti toliko drugačije da bi me potpuno iznenadilo. Mislim da sam čula uobičajeni zvuk kapije koju je otac otvorio. Mislim da sam čula korake koji se približavaju baštenskom stazom na uobičajen način. Ako sam i čula neke žustrije, lakše korake pored njegovih – a ne mogu da se zakunem da nisam – to mi nije značilo ništa. Najzad, moj otac je često dovodio kući neočekivane goste, kojima se trebalo smeškati i biti prema njima ljubazan. Ako se takva osoba *zaista* približavala, uopšte nisam žurila da se upoznam s njom. Zato sam nastavila da slažem i ređam posteljinu, vodeći računa da se ivice savršeno uklapaju i da su uglovi uredno ispravljeni.

A onda se nešto dogodilo. Ne mogu to da objasnim, iako stalno pokušavam. Bio je to način na koji su miris ljiljana i zvuk jasnog, veselog smeha doprli kroz prozor doslovno u istom trenutku. Teško da sam mogla da odvojim taj zvuk od mirisa. A ipak je i jedno i drugo delovalo potpuno ushićujuće i božansko. Stajala sam nasred sobe s čaršavima u rukama, kao da su mi sva čula u iščekivanju. I sve vreme sam čula oca kako sasvim uobičajeno govori napolju i razabrala reči „Alfred Gibson“ i „večera“. A onda se nepoznati ponovo nasmejao, i ja sam shvatila da drhtim — ne, to je više bila vrtoglavica nego drhtanje. I nesvestica. Bilo mi je istovremeno i hladno i toplo. Bila sam sasvim zbunjena, ali je ta zbunjenost ipak bila prijatnija od svega što sam do tada doživela. Potpuno sam zaboravila na uzdržanost i poletela sam prema prozoru. Mislim da sam tada, da je trebalo, mogla pregaziti okean da bih videla čoveka koji se tako divno osmehuje. Ali

videla sam samo vrh očeve glave dok govori okrenut prema kući. „Dodo“, rekao je. „Želim da te upoznam s nekim.“

Čak i da sam želela, *nisam* mogla da mu odgovorim. Skamenila sam se od onoga što sam ugledala: figura mladića koji stoji potpuno nepomično ispod razlivene svetlosti svetiljke, obučen upadljivo, ne baš džentlmenski – grimizni prsluk, nebeskoplavi sako i pantalone od skoro žute tanke govede kože. Imao je raskošnu, dugu kosu, previše divlju i raskošnu za muškarca; i prodorne smeđe oči, previše divlje i raskošne za bilo koga. Sijale su poput zvezda. Činilo se kao da mu celo lice osvetljavaju.

Sigurna sam da nisam isпустиła nikakav zvuk niti se pomerila. Ali on je iznenada podigao pogled, kao da je *tačno* znao gde se nalazim. I nasmešio se. I poklonio. Zakoračio je unazad da bi se poklonio. Naklonio se na sredini travnjaka, raskošno, teatralno – vrlo brzo, a ipak vrlo sporo. Nisam mogla da odvojim pogled od njega. Bio je pravo čudo. Stajao je u našoj bašti u Čizviku. I došao je na večeru.

Naravno, i otac me je pogledao i pozvao me na svoj uobičajeno nežan način. „A, evo mog labuda! To je moja najlepša devojčica!“

A ja sam odgovorila u očajanju, da bih ga sprečila da nastavi, da stranac ne bi očekivao lepotu i razočarao se. „Dolazim“, rekla sam što sam glasnije mogla. „Dolazim!“

Noge su mi se toliko tresle da zaista ne znam kako sam uspeła da siđem niz stepenice. Mora da sam samo skliznula, kao što voda pronalazi svoj put. Suknja mi se podigla i lebdela je oko mene i sve vreme sam osećala kako mi se lice sve više žari. Kad sam stigla do stuba na dnu stepeništa, grčevito sam se uhvatila za njega, kao da ću se onesvestiti ako se ne pridržim. Naša sluškinja, Nensi, zastala je na vratima trpezarije, držeći dodatne noževe i viljuške u ruci i gledala me, očiju razrogačenih od iznenađenja. „Bože! Izgledate kao da vam je sva krv jurnula u glavu, gospođice Dodo“, rekla je. „Da sam na vašem mestu, ja bih malo sela. Da vam se povрати lep ten.“

Onda sam namestila haljinu, stavila dlanove na obraze i sačekala da mi se disanje umiri pre nego što uđem u dnevnu sobu. Dugački prozori su bili otvoreni i videla sam kako se bašta

proteže u pozadini s grozdovima cvetova koji se bele u sumra-ku, zamagljene mrlje tamne živice, obrise visokog zida od cigala. Miris ljiljana bio je tako opojan, da sam gotovo mogla da mu osetim ukus.

Moji roditelji su sedeli napolju, ali više nikog nije bilo s njima. Na trenutak sam pomislila da sam videla neko priviđenje i da ne postoji nijedno biće na svetu kao što je sjajni gospodin Gibson, u bleštavoj odeći i s divnim smehom. A onda sam ga ugledala. Le-žao je na sredini travnjaka. Raširenih ruku, sklopljenih očiju. Na trenutak sam pomislila da je možda bolestan ili čak mrtav. Kao da mi se krv sledila u žilama. Ali onda su Alis i Sisi prišle opre-zno, držeći prst na ustima, pa sam s olakšanjem shvatila da igraju neku igru. Ali gospodin Gibson je bio zapanjujuće nepomičan. Nije pokazivao ni najmanji znak života. A onda, u poslednjem trenutku, kad su se moje sestre okuražile da mu priđu, ruke su mu izletele poput klipova i uhvatio ih je za gležnjeve. Istog tre-na je otvorio oči i iskezio zube kao ljudožder. Vriscule su, a vri-snula sam i ja, od olakšanja i čuđenja svemu tome – mladić leži tu tako prepušten, dok je njegova gotovo pesnička kosa rasuta na travnjaku, žute pantalone i nebeskoplavi sako umrljani od trave, a dostojanstvo tako uzbudljivo ugroženo.

Ali brzo ih je pustio i ponovo tobože zaspao, pa su mu one ponovo prišle, kikoćući se i zadržavajući dah. Ipak, ovoga puta je uspeo da ih potpuno promaši i nekako se dočepa ruba moje ha-ljine, dok sam stajala i posmatrala. „Aha!“, uzviknuo je, vukući muslinsku tkaninu tako da sam morala da mu se približim, dok se nisam obrela iznad njega. A onda, bez upozorenja, pružio je drugu ruku i čvrsto me uhvatio oko pasa, povukavši me tako blizu sebe, da sam grudima skoro dotakla taj njegov neobičan sako. „Šta je ovo, šta je ovo?“, uzviknuo je, još čvrsto stisnutih kapaka. „Go-spođica Alis sigurno nije.“ Kratko je opipavao gornji deo moje ha-ljine. „Nije ni gospođica Sesilija. Pobogu, to je nešto *još divnije!*“

Zatim je otvorio oči i pogledao pravo u mene. Tako smeo i za-maman pogled, a tako pun radosti! U tom trenutku sam se potpu-no izgubila. Zaista, bio je dovoljan samo još minut i obrela bih se u travi, u njegovom naručju. Ali on je već skakao, puštajući moju

suknju i klanjao se. „Gospođica Milar, ako se ne varam! Draga gospođice Milar! Mogu li se nadati da ćete mi ikad oprostiti? Bojim se da sam previše uzbuđen. To mi je mana koja se ispoljava u društvu mladeg sveta. Ali kad biste znali koliko se kajem, gospođice Milar, sigurno biste mi oprostili. Pogođen sam do same duše, zaista jesam!“

Ne znam koliko sam dugo mogla da stojim i da ga gledam – verovatno zauvek. Ali prišao nam je tata, smejući se i trljajući ruke. „Dodo će vam sigurno oprostiti, dragi gospodine. Ona je najprijatnija osoba na svetu – i najlepša, iako ne voli da to govorim.“ Pocrvenela sam i odmahнула glavom. Iako sam imala plave oči i zlatne kovrdže koje bi mladićima trebalo da se dopadaju, uvek sam imala osećaj da delujem i suviše nežno i uspavljujuće da bih bila privlačna. Oduvek sam želela da budem kao jedna od onih tamnopusitih, veselih devojaka prodornog pogleda i živahnog ponašanja. Tako sam ponovo osetila kako mi se obrazi žare dok nas je tata upoznao, govoreći da je njegov novi poznanik dramski pisac i mladić u koga polaže velike nade, i da mu je drago što je mogao da mu pomogne oko nekog „novčanog dobitka“. „Siguran sam da će to dovesti do nečeg velikog, nečeg velikog“, reče. „A prvi veliki događaj biće izvođenje drame gospodina Gibsona u Stepniju sledećeg petka. Pozvao nas je da je gledamo. Osim toga, gospodin Gibson će igrati glavnu ulogu.“

Gospodin Gibson mi se nasmešio. „Vrlo sam ružan“, rekao je. „Ali nikako niste“, pobunila sam se.

No istrčala sam se. Pocrvenela sam kad je rekao. „U ulozi, gospođice Milar, vrlo sam ružan u ulozi u komadu. Čelav sam i imam povez preko oka. To je izvrsno.“

Džip me prekide u sanjarenju skočivši mi s krila i lagano se odgavši prema Kiti, koja se zagledala u vatru. „Pa, rekla si da je on bio gospodar svih osećanja“, kaže. „Ali sve je to bilo za publiku, ne za nas. Ponekad mislim da su ga i najbednije skitnice na ulici poznavale bolje nego ja.“

„Kako možeš to da kažeš? Uvek si mu bila miljenica, Kiti – uvek najvažnija na svetu.“

„To svi kažu!“ Ljutito se mršti. „A šta sam imala od toga? Čak i tog poslednjeg dana morala sam da čekam na red. A onda je on u stvari...“ Oslanja čelo na ivicu kamina. „O, kako ga mrzim zbog toga, mama! *Mrzim ga!*“

Stalno govori koliko ga mrzi. Siroto dete meša mržnju s besom i bolom. I s ljubavlju, naravno. Toliko želi da razgovara o svom ocu, a nema nikoga kome bi se poverila. Osim mene. Pa ipak šta god ja rekla, kao da je još više ljuti.

„Kako je to mogao da uradi?“ uzvikuje. „Znao je da čekam. Čak je i očekivao da dođem. Imao je sat. Imao je onaj svoj prokleti džepni sat – a ti znaš kako je mogao da odredi vreme skoro u sekund. Bilo je potrebno samo da otvori jedna vrata – *jedna vrata* – i da mi kaže lepu reč. Mogao je da mi objasni da je zauzet. Mogao je da me poljubi i zamoli me da sačekam sat vremena, kao što bi uradio svaki razuman čovek. Ali nije hteo – ili bar nije to uradio. Tako je gospođa Bruks morala da sedi i kuva mi čaj za čajem, a ja sam morala da je slušam kako priča o ceni šećera i malina dok je plela hvataljke za posuđe. Sisi i Lu se nisu pojavljivale. Rekli su mi da nisu kod kuće, ali sam ih ja čula kako otvaraju i zatvaraju vrata, kako šapuću i smeju se. Zbog toga sam pobesnela.“

Žao mi je. I ja se sećam te kuće ispunjene prigušenim zvukovima, tog osećaja da ste nepoželjni i pomalo smešni. „Loše su se poneli prema tebi“, kažem. „Ali nemoj za to da kriviš svog oca. Znaš kakva je bila situacija kad je pisao.“

„Da, na to mislim, mama. Upravo na to mislim. Sve se vrtele oko *njega*. Nikad nije obraćao pažnju na nas ostale.“ Ustaje i ponovo šeta; ima isti onaj njegov nemir i nervozu. „I ne pokušavaj da ga opravdaš. Ne govori mi kako je bio *dobar*. Ne govori mi da mi je kupovao odeću i plaćao časove klavira i pevanja – zato što to znam. Ja sam mu ipak bila dete, imao je obavezu to da radi. I zaboga, nemoj mi reći da je *pisao* zbog mene, zato što svi znamo da je pisao da bi udovoljio sebi. I svojoj blagoslovenoj publici, naravno.“

Kruži po sobi, zatim seda, smrknuto zureći u tepih. „Ti, naravno, znaš da umalo nisam otišla a da ga nisam ni videla? Ustajala sam da pođem barem tri puta, ali je gospođa Bruks govorila: 'Sačekaj do pet sati, mila!', pa sam zato ostala. Ali kad je otkucalo pet sati a od njega nije bilo ni traga ni glasa, toliko sam se naljutila da sam stavila šešir i ogrnula se šalom. Gospođa Bruks je već otišla i ja sam zakopčavala rukavice nameravajući da pođem. A onda...“ Zastaje. Guši se, glas joj je plačan. Želim da pružim ruku i uhvatim njenu. Želim da podelim taj trenutak s njom. Želim da tugujemo zajedno, kao što priliči majci i ćerki. Ali Kiti me ne gleda. Ne želi moje saosećanje.

I dalje se muči. „Kažu da nije mogao ni da govori, a kamoli da viče – ali ja sam ga čula, mama, kunem se da jesam. 'Kiti!' rekao je. 'Kitivejk, brzo dođi!' Zvučao je toliko očajno, kao da sam mu veoma potrebna – a ja sam ipak pokucala na vrata, iz straha da ga ne prekinem!“ Glasno se smeje, ali time ne prikriva jecanje. „A onda sam, čak i kad sam ušla, pomislila da sam pogrešila. Bio je na uobičajenom mestu blizu prozora, okrenut leđima. Sve je bilo kao i uvek. A onda sam primetila da – pa, da ne sedi uspravno kao obično i da mu ruka malo neobično visi. Zatim sam videla pero kako leži na podu.“ Glas joj se kida. „Čak i tad sam se nadala da je to neka njegova *mala šala* i da će brzo ustati, nasmejan i podsmehujući mi se. Ali čim sam mu videla oči, znala sam da nije reč o šali. Zurio je ispred sebe, ne videći ništa. Samo je teško disao. Nisam znala šta da radim, mama! Mislim da sam ga protresla. 'Tata', rekla sam 'Ja sam, Kiti. Došla sam.'“ S mukom guta. „Pokušala sam da ga podignem – ali bio je težak kao tuč. Uspela sam samo da mu podignem ruku i prislonim njegovu glavu na svoje rame. Šaputala sam mu neke gluposti. Onda mu je iz grla dopro jeziv hropac. I znala sam, mama, *znala* sam! A onda su dotrčali ostali. Kao da ih je bilo na stotine, dodirivali su ga, gurali, vukli, vrištali, odvlačili od mene. Izgurili su me iz sobe. Možeš li da veruješ – izgurili! Nikad neću oprostiti Sisi zbog toga. Nikad!“

Žmurim. Nepodnošljivo mi je razmišljanje o njegovim poslednjim mukama, pomisao na to da su mu tuđe ruke sklopile

oči, okupale ga i obukle za grob. Ali ja sam, za razliku od Kiti, uvek i očekivala da će me izostaviti. Okreće se prema meni, kao da sam ja kriva. Više bi volela da sam *ja* kriva, znam to. „Kako je to mogao da uradi! Kako je mogao da me pusti da čekam dok nije bilo prekasno! Kako je mogao da umre gotovo preda mnom? Tri sata sam čekala, mama. *Tri sata!*“ Glas joj postaje gnevniiji. „I zašto je uopšte morao da se muči? Bio je dovoljno imućan da smo mogli da živimo bezbrižno i da više ne spusti pero na papir. Mogao je da radi šta god hoće – i da pije čaj sa mnom svako popodne mesec dana! Ali postavio je sebi te smešne rokove, kao da je neko mladano piskaralo! Kao da ga plaćaju po napisanoj reči. Kao da mu život zavisi od toga.“

„Zato što je nekada bilo tako, mila. I ti to znaš. I kao što je slučaj s mnogim navikama koje steknemo kad smo mladi, nije mogao da je se reši. Znaš, kad smo se venčali i kad smo uživali u skromnom uspehu, često sam ga zaticala kako se, kasno noću, muči s računima: *Pripremi se za prihvatilište, Dodo. Ne mogu da sastavim kraj s krajem.*“

„Pa, s obzirom na to da niko od nas nije morao da obuče prosjачke rite i da kusa zobenu kašu iz šerpica, sigurno je shvatio da je ta neposredna opasnost prošla.“ Prkosno je obrisala oči.

„Nije, uvek se plašio da će jednog dana ostati bez ideja i da će mu nestati novca. Stalno je mislio na to – čak i *tog* dana, rekla bih.“

„To je smešno. Ogastas kaže da je mogao da kupi pola Londona.“

„Tvoj muž ne zna ništa, a shvata još manje“, oštro kažem. „On nema pojma koliko je tvoj otac propatio u početku, kako se noćima budio ubeden da nam je ostao samo go pod, da više nemamo nameštaj. Pravo je čudo, Kiti, kako je sav taj nemir uspevao da pretvori u tako divnu prozu.“

Ponovo skače. „O, proza mu je odgovarala. Prozu je mogao da kontroliše. Njegova prozna deca radila su ono što je on želeo. Ali nikad nije bio tako strastven kad su u pitanju bila njegova rođena deca – ili žena, kad smo već kod toga.“ Brzo hoda po sobi,

udarajući u nameštaj. „Ponašao se prema tebi veoma *loše*, mama. Kako možeš da mu oprostiš?“

„Prema mnogim ženama ponašali su se mnogo gore.“

„Kakvo je to razmišljanje? Radio je ono što je *mora*. Ono što je zahtevao engleski zakon. Ono što je diktirala pristojnost i potreba da se dodvori svojoj dragocenoj publici. I ništa više od toga!“ Oštro gleda okolo. „I kako si bez borbe mogla da dozvoliš da te osudi na ovakav *kokošinjac*?“

Širota Kiti, vidi jedino kako bi se *ona* sama osećala na mom mestu. Sigurno bi se borila mnogo žešće od mene. I posle toga bi se osećala još jasnije. „Ovaj stan je možda mali, Kiti, ali tata je uvek ovde sa mnom. Kad otvorim njegove knjige, čujem melodiju njegovog glasa, isto onako jasno kao kad mi je naglas čitao ispred kamina – hulju Boterbija, ili Zadržujuću Madam Delgado. Čujem i vidim njegove likove onako kako ih je *on* čuo i video. Vidim ga kako gestikulira, pravi grimase i menja glas. I sedim u fotelji dok mi suze radosnice teku niz obraze, iako nema nikog da ih obriše *velikom veselom gospodskom maramicom*, nalik onoj koja je pripadala Kastardima iz Perua.“

Kiti odmahuje glavom. Misli da sam beznadežan slučaj. A bila je naše najromantičnije dete. Ona koja mu je svijala svilenkaste ruke oko vrata i želela da njeno začarano detinjstvo zauvek traje. Ali danas je sve na njoj i u njoj oštro, kruto i crno. Ustaje i vezuje trake šešira. „Idem, mama. Kasno je.“ Gleda me sevajući svojim crnim očima prema meni. Toliko su nalik njegovim.

Kad bi samo htela da me sluša. Shvatila bi značaj ljubavi. Ali bojim se da joj je Ogastas zauvek slomio srce. „Dođi, Kiti“, kažem, tešeći je. „Dođi da sedneš pored mene. Hajde da se sećamo, majka i ćerka zajedno, kako je bilo nekada.“ Okleva, odvezuje šešir i bira staru fotelju u čošku, na kojoj je sedela kao dete. „Dobro“, kaže. „Počni od prve večeri. Podseti me kako se moja draga mama zaljubila u Jednog Jedinog.“